

2. Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII “Про судову експертизу”// ВВР. — 1994. — № 28.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
5. Постанова пленуму Вищого господарського суду України “Про деякі питання практики призначення судової експертизи” № 4 від 23 березня 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12>.
6. *Прокопаніч Г.К.* Висновок судового експерта у господарському процесі: проблеми теорії та практики / *Г.К. Прокопаніч* // Вісн. господарського судочинства. — 2012. — № 4. — С. 122–128.
7. *Клименко Н.І.* Судова експертологія: Курс лекцій / *Н.І. Клименко*. — К: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. — 528 с.
8. *Клименко Н.І., Комісарова Н.О., Комісаров М.Л.* Сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку та підвищення ефективності судових експертиз / *Н.І. Клименко, Н.О. Комісарова, М.Л. Комісаров* / Навч.-метод. посіб. за ред. проф. *Н.І. Клименко*. — Донецьк, 2012. — 233 с.

В.В. Седнев, доктор мед. наук, професор

Донецький національний університет

ЗАГАЛЬНОСТРУКТУРНІ ПРОТИРІЧЧЯ ТЕОРІЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Розглянуто низку понять відносно структури та розвитку теорії судової експертизи. Відокремлено загальну теорію судової експертизи та особову, саме експертологію. Наведено характеристику основ теорії судової експертизи: методологічного, процесуального та соціально-інституційного. Досліджено вплив парадигм наукового знання на розвиток судової експертизи та її загальної й особової теорій. Описано два суттєвих протиріччя: парадигмальне та регулятивне.

На сьогоднішній день теорія судової експертизи (далі ТСЕ) знаходиться в стадії розробки[1] і ця незавершеність носить (можливо, і не цілком вдале, але історично склалося так) найменування судової експертології. Період створення теорії, якщо вести відлік від робіт А.А. Ейсмана і А.І. Вінберга і Н.Т. Малаховської триває вже кілька десятиліть. Одночасно з формуванням загальної ТСЕ, неявно проглядається необхідність осмислення та розробки спеціальної теорії судових експертиз. Загальна ТСЕ відображає переважно особливості конструкції і функціонування судової експертизи одночасно як части-

ни загальнонаукового знання і як соціального інституту. А спеціальна ТСЕ — інструментально-прикладні аспекти використання загально-теоретичних положень у прикладній діяльності експерта.

Факт відсутності сформульованої і розробленої ТСЕ не перешкоджає використанню сформульованих як в загальній теорії, так й в експертології закономірностей для реалізації пояснювальної і, меншою мірою, прогностичної функції ТСЕ. Так само немає і не може існувати перешкод для використання як для конструювання ТСЕ, так і для заповнення наявних в ній лакун елементів і правил загальнотеоретичного походження.

Однією з облігатних та релевантних конструктивних частин теорії є методологічний блок. Стосовно до ТСЕ можна виділити два основних методологічних напрямки. Перший полягає в методології аналізу, як самого феномена судової експертизи, так і його інституалізації. Другий напрямок представлений методологією інтегрованої діяльності експерта по формуванню висновку. Цілком логічно, що методологія розуміння, пояснення і прогнозування розвитку самої судової експертизи є невід’ємною частиною загальної ТСЕ. Методичне обґрунтування експертної практики і дослідження перехідної ланки між загальнонауковими та окремонауковими знаннями з одного боку і спеціальними з іншого становить собою облігатний розділ спеціальної ТСЕ. У даній роботі акцентовано концепт знання як генеричного для розуміння методології ТСЕ.

Судова експертиза, саме як соціальний інститут, відносно молода. Якщо її виникнення у вигляді окремих досліджень і навіть напрямків діяльності можна віднести до досить давніх часів [2], то становлення судової експертизи як суспільного явища можна адресувати швидше до середини XIX століття [3]. Значимими видаються два фактори. Перший — науково-технічний прогрес і пов’язане з ним зростання обсягу знання, в цілому, і в галузі права зокрема. Другий — вплив такого явища як делегування, перерозподіл відповідальності, що відображає лібералізацію суспільного управління.

Перший фактор формується, насамперед, створенням машинного виробництва і відповідних техніки і технологій, як обумовлений, так і такий, що зумовив розвиток прикладних, точних і природничих наук. Формування науки і економіки Нового часу в XIX столітті було в цілому завершено [4], що закономірно призвело до формування загальнотеоретичної науки про право [5]. Це знайшло своє відображення в роботах І. Бентама і в особливості Д. Остіна з його роботою “Читання по юрис-

пруденції” (1832 р.), яка вважається першою в історії правової науки розробкою загальнотеоретичного порядку. Примітно, що при цьому виникнення права пов’язується з: 1) якісним ускладненням виробництва, політичним та духовним життям суспільства; 2) відокремленням особи як учасника суспільних відносин із своїми домаганнями на автономність існування (соціальну свободу); 3) формуванням держави, якій знадобився новий нормативний соціальний регулятор.

Все зазначене призвело до оформлення поняття “компетенція”, яке, розширилося від традиційного латинського *competo* — спільно прагну; збігаються; здатний, придатний, до *compesco* — утримуватися у відомих межах; підрізати; приборкувати, втихомирювати [6]. Тобто компетенція стала в більш-менш явній формі розумітися не тільки як здатність тієї чи іншої особи до вирішення певного кола завдань, але і як накладенні на ці рішення обмеження, обумовлені комплексом внутрішніх (освіта, досвід тощо) і зовнішніх (наявність методів і технологій, різного роду ресурсів тощо) факторів. Саме тому під компетенцією пропонується розуміти здатність обізнаної особи розмежовувати кола завдань, дозволених і заборонених їй до вирішення. А компетентність розглядається як індивідуальна характеристика обізнаної особи, що дозволяє їй в межах своєї компетенції відмежовувати доступні й недоступні, в силу достатності або недостатності освіти та/або досвіду, задачі.

Формування загальної теорії права, її становлення як соціального явища призвело до встановлення компетенції правознавця, що, у свою чергу, з невідворотністю зажадало виникнення того соціального інституту, якому було би санкціоновано до вирішення те коло завдань, яке було недоступним (в т.ч. й формально, як таке що не входить у коло юридичного знання) для юриста, тобто інституту судової експертизи.

Другий фактор менш окреслений в порівнянні з першим. Приблизно в той же час, в який описується становлення та вплив фактора наукової в цілому, та юридичної зокрема, компетенції, формується таке соціальне явище як делегування, перерозподіл відповідальності, що знаменує поступовий перехід від одноосібних рішень до колективних. Релевантним можна вважати те, що саме в середині — другій половині XIX століття в Європі починають створюватись масові політичні партії [7] як посередники між громадянським суспільством і державою, які “пом’якшують” і “розмивають” тяжкість одноосібного рішення державного діяча. Саме в цей період з’являється соціальний феномен “суспільство”, як “щось конфронтуюче державі” [7, С. 7], що одночасно знаходиться з ним у стані діалектичної єдності, і розділяє

(або більш-менш аргументовано блокує) процес прийняття та втілення політичних рішень.

Разом з цим у прикладній системі права все більшу частку займає суд присяжних. До середини ХІХ століття, коли йшла підготовка російської судової реформи 1864 року, суд присяжних переживав період свого найбільшого розквіту і визнання [8]. Логічно-природною, хоча і відносно менш очевидною, функцією такого суду був розподіл відповідальності за прийняте рішення між суддею і присяжними.

Саме в цей же період з'являється судження про експерта як про “наукового суддю”, критикуючи яке, більшість авторів, не намагається відповісти на питання про соціальний сенс цього поняття і обставини, що викликали його існування. Даний феномен представляється знаковим, тому що відображає, поряд з усім іншим, не тільки громадські експектації до судової експертизи, але і описуваний фактор — тенденцію до делегування, перерозподілу відповідальності.

Розвиток судової експертизи як соціального інституту, призвів до наростання обсягу емпіричних знань, які не могли бути віднесені до конкретних напрямів науки, техніки, мистецтва або ремесла, що викликало до життя потребу в оформленні ТСЕ. Побудова теоретичного рівня знання та формування переходу від емпіричних теорій до теорій більш високого рівня містить ряд облігатних процедур. Судова експертиза переживає в даний час саме цей період, відображений в осмисленні накопиченого досвіду і формування теорії[9]. Неоднозначність цього етапу знаходить своє відображення в триваючій полеміці з приводу назви — “загальна теорія судової експертизи” [9] або “судова експертологія” [10]. Хоча, як вже вказано вище, з методологічної точки зору, це дві складові ТСЕ: загальна та особлива.

В рамках еволюціоністського підходу, розгляд поняття запроваджується в його історичній перспективі. При цьому загальноживані трактування поняття і його спеціальні дефініції розглядаються окремо. Аналіз динаміки змісту словникових гнізд загальноживаних і спеціальних словників 1913, 1935, 1940, 1955, 1978, 1988, 1999 років показує, що в понятті “судова експертиза” загальним служить акцент на діяльності, як процесі вивчення, дослідження чого-небудь на основі притаманних певним особам знань, яка заповнює дефіцит інформації. Тобто соціально-інституційним експектаціям до теоретичного об'єкту “експертиза”, властиві три елемента:

- виділення предмета діяльності — наявність невизначеності ситуації або недоліку відомостей, що перешкоджають чомусь;

- виділення суб'єкта діяльності — особи, що відрізняється від інших наявністю пізнань і досвіду, що дозволяє їй ефективно ліквідувати невизначеність ситуації або недолік відомостей;
- виділення форми діяльності — її певним чином організації та фіксації у встановленому вигляді.

Останній елемент встановлює зв'язок з методологічними та процесуальними основами ТСЕ, утворюючи, тим самим єдність її засад.

Все вищесказане реалізує пояснювальну функцію, проте, функції теорії не вичерпуються. Важливою є наявність функції прогнозу. Окремі елементи прогнозу розвитку судової експертизи представлені в літературі [9], переважно щодо появи нових видів експертиз і удосконалення законодавчої бази. Очевидно, що прогнозування появи нових видів експертиз — це відображення методологічної основи загальної ТСЕ і тієї частини соціально-інституціональної засади, яка стосується ускладнення знання і його поступової диференціації. Зміна форм взаємодії експерта з юристом відображає процесуальну основу загальної ТСЕ та другої передумови соціально-інституціонального: розділення, делегування відповідальності. Однак сказаним теж не вичерпується і прогностична функція ТСЕ. У загальних рисах, ґрунтуючись на емпіричному спостереженні і запропонованому виділенні трьох основ ТСЕ, можна припустити, що методологічна основа ТСЕ задає перспективу появи нових видів експертиз та, відповідно, експертних технологій, удосконалення способів аргументації у висновку експерта. Процесуальна основа ТСЕ реалізується в розвитку та удосконаленні ролі і місця експерта в процесі, диференціації функцій його і фахівця, посиленні захисту кримінально-релевантної інформації, яка наводиться у висновках. Соціально-інституційна основа прогнозує збільшення затребуваності експертних знань у не кримінальних видах судочинства, появи “безпаперових” висновків експерта.

Очевидно, що наведений перелік може бути аргументовано розширений.

Таким чином, можна попередньо формулювати деякі закономірності розвитку судової експертизи:

- 1) принцип розвитку, який визначається не тільки розвитком “материнських” наук, але й подальшим удосконаленням загальної ТСЕ;
- 2) принцип трансформації, яка визначається не тільки конгруентністю змін судово-експертної діяльності змінам в системі права, але і удосконаленням тактики і техніки злочинів;

3) принцип стабільності, яка визначається не тільки появою нових можливостей материнської науки, але й удосконаленням (або, щонайбільше, зміною) права.

Звідси, істотна функція судової експертизи — забезпечення спеціальними знаннями органи слідства і суду, що може бути трансформована і зрозуміла як перевід дійсності (в її явній і неявній формі існування) в знання, доступне для дослідження в якості доказів.

З загальнонаукової точки зору цей процес переведу дійсності в знання представлений трьома парадигмами: класичної, некласичної і постнекласичної [11]. Парадигма — “виступає в двох значеннях: як приклад з історії, в тому числі історії тієї чи іншої науки, взятий для обґрунтування, порівняння; та як концепція, теорія або модель постановки проблем, прийнята як зразок вирішення дослідницьких завдань” [12, С. 71]. Диференціація та інтеграція як діалектично пов’язані процеси, знаходячи своє відображення у загальній теорії судової експертизи, доповнюються такими процесами, властивими кожній теорії, як систематизація і класифікація[9]. Так типізовано парадигми самого наукового знання.

Класична парадигма припускає наявність експериментально встановленої відповідності знань про об’єкти ним же самим завдяки суворому слідуванню метода пізнання і все більш досконалим засобам вимірювання. Обов’язковою умовою є виключення як суб’єкта, що пізнає, так і впливу на процес отримання і трансформації знання і засобів та операцій пізнання. Це так звана “кореспондентська теорія істини”, в якій постулюється відсторонено-спостережна позиція якогось “абсолютного спостерігача”. Реальним результатом є елімінація гносеологічної, світоглядної і соціальної позицій суб’єкта. Зазначене, поєднуючись з метою пізнання — опис об’єктів такими, якими вони існують в об’єктивній реальності, звузило обсяг суб’єктів, які “роблять” знання. Можливо, що саме цього роду підхід породив свого часу поняття про експерта як про “наукового суддю”. Суттєвими ознаками класичного підходу до формування знання є видалення засобів і операцій пізнавальної діяльності, віра в існування найкращого методу, що гарантує адекватне дійсності, істинне знання. Міфологія абсолютної об’єктивності і єдино правильного методу і сьогодні має вплив на уявлення при експертному дослідженні.

Некласичний підхід, формування якого почалося в кінці XIX — початку XX століття, встановив невіддільність від об’єкта пізнання як суб’єкта, що пізнає, так і засобів і знарядь пізнання. Звідси було

здійснено перехід від описів і класифікацій до пошуку кінцевих підстав теорій і аналізу того, як якості і властивості суб'єкта пізнання обумовлюють сутність і форму знання. Визнання того, що дослідник, разом зі своїм методом, становить частину об'єкта пізнання, а процес пізнання є одночасно і процесом конструювання реальності, руйнує і позицію абсолютного спостерігача і міфологію єдино вірного методу. В силу цього з'являється уявлення про теорії (і, відповідно знання, якими вони забезпечуються) як ідеалізації, схематизації, раціоналізації та спрощення. Формується уявлення про рефлексію методу: в процесі пізнання природа відповідає на питання людини, але її відповіді визначаються не тільки конструкцією природи, але й формою і змістом питань. Суб'єктивність знання пояснюється, насамперед, тим, що суб'єкт, що пізнає, є частиною світу, розуміє і переживає його індивідуально. Об'єктивація знання передбачає врахування особливостей засобів і методів пізнавальної діяльності, перш за все, їх обмежень. Звідси множина методів дослідження і описів реальності, їх взаємна доповнюваність, можливість появи нового знання в результаті дослідження методичного забезпечення пізнання. У силу цього була поставлена під сумнів можливість існування єдиної теорії і єдино вірного методу, прямого онтологізму в науковому знанні. Тоді знання стало інтелектуальною угодою, усвідомленою, обумовленою формою суб'єктивності, досяжною за умови встановлення меж наших пізнавальних можливостей, впливів методу і поєднання декількох перспектив.

Введення в процес знання і встановлення істини соціального, світоглядного та технологічного компонентів, розглянутих в цілому, як вплив цивілізаційної формації на процес пізнання, сформувало постнекласичну парадигму знання. Пріоритетною стала проблематика цілей і цінностей наукової діяльності, що визначають наукову картину світу. Пріоритетність у визначенні предмета пізнання цілей економічного і соціально-економічного характеру призводить до підміни об'єктивності ефективністю (знаковим у цьому плані є вимоги щодо обґрунтування актуальності та соціальної значимості дослідження в наукових публікаціях).

Своєрідною "відповіддю" з боку законодавця на некласичне і постнекласичне розширення ролі суб'єкта, що пізнає в експертному дослідженні, була поява вимог про відвід експерта в ряді певних обставин, як у кримінально-процесуальному кодексі України, який втратив чинність, так і у введеному в дію нового КПК в 2012 році. Так само істотною поступкою класичній парадигмі істинності знання, а саме властивому

ій міфу про існування єдино правильного методу пізнання, є вимога ст. 8 Закону України “Про судову експертизу” про обов’язкову атестацію та державну реєстрацію методик проведення судових експертиз.

У судовій експертології вплив неklasичної (як видається, в більшій мірі) і постнеklasичної парадигм об’єктивності пізнання відобразився в роботах про логіку експертного пізнання [13], інтуїцію експерта [14], його внутрішнє переконання [15], психологічні особливості його діяльності [16], експертну ініціативу [17]. Примітно, що зазначені публікації з’являються не просто слідом за аналогічними працями в галузі, скажімо фізики, а набагато пізніше, викликаючи певні суперечки. Однак, для нашого розгляду важливий не предмет спору, а його наявність, як факт, який підтверджує, що ТСЕ намагається сприйняти і інтегрувати неklasичну парадигму науковості.

Істотно і те, що саме на протигагу міфології “єдино вірного методу”, існує положення про самостійну компетенцію експерта у виборі методів дослідження в Постанові № 8 Пленуму Верховного Суду України “Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах” від 30.05.1997 р.

Зі сказаного впливає кілька значних протиріч:

- Перше — між бажаним для законодавця klasичним типом дослідника (експерта), як відсутнього суб’єкта пізнання відповідно до кореспондентської теорії об’єктивності та практичною неможливістю (доведеною як неklasичною, так і постнеklasичною парадигмами істинності пізнання та знання) виконання експертом такої ролі. Дане протиріччя можна позначити як парадигмальне.

- Друге — між підходами вчених до методологічних регулятивів ТСЕ, які або включають, або відкидають неklasичну та постнеklasичну парадигми знання. Дане протиріччя можна позначити як внутрішньо-регулятивне. Фактична відсутність робіт в галузі ТСЕ, сформульованих на базі постнеklasичної парадигми, щодо її соціальних цінностей, світоглядних елементів і т.д.

Підсумовуючи, можна сказати, що:

1. Теорія судової експертизи складається з не менше двох відносно відокремлених розділів: дослідження закономірностей формування, функціонування та розвитку самої судової експертизи (загальна теорія судової експертизи) і методології експертної діяльності (особлива теорія судової експертизи або експертологія). Основами теорії судової експертизи є методологічне, процесуальне та соціально-інституційне, кожне з яких несе свої пояснювальну і прогностичну функції.

2. Розвиток судової експертизи визначається декількома законодавчими, визначеними розвитком “материнських” наук і вдосконаленням теорії судової експертизи; трансформації (враховуючи вдосконалення як технологій, так і тактики і техніки злочинів); стабільності (відносна стійкість, незважаючи на зміни в системі права і конгруентність розвитку “материнських” наук).

3. Загальнонаукова зміна парадигм від класичної до неklasичної і далі постнеklasичної має своє відображення в судово-експертних як теорії, так і практиці, при цьому акцентуючи ряд протиріч: парадигмальне (трактування судового експерта та його діяльності законодавцем суперечить сьогоднішнім загальнонауковим і загальнометодологічним основам дослідницької діяльності) і регулятивне (відсутність сформульованих теорій дослідження і доказування у судовій експертизі).

Список використаної літератури

1. *Шепитько В.Ю., Цымбал М.Л.* Развитие судебно-экспертной деятельности в Украине: Проблемы и перспективы / В.Ю. Шепитько, М.Л. Цымбал [текст] // Теория та практика судової експертизи і криміналістики / 36. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. — Х.: Право, 2002. — Вип. 2. — С. 18–19.
2. *Белкин Р.С.* История отечественной криминалистики / Р.С. Белкин [текст]. — М.: Издательство НОРМА, 1999. — 496 с.
3. *Торвальд Ю.* Век криминалистики: Пер. с нем. / Ю. Торвальд [текст]. — Под ред. и со вступит. ст. Ф.М. Решетникова. — 3-е изд. — М.: Прогресс, 1991. — 336 с.
4. Всемирная история в десяти томах / [текст] // под ред. А.А. Губера, М.Я. Гефтера, А.С. Ерусалимского, Л.М. Иванова. — Т. VII. — М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1960. — 820 с.
5. *Иоффе О.С., Шаргородский М.Д.* Вопросы теории права / О.С. Иоффе, М.Д. Шаргородский [текст]. — М.: Госюриздат, 1961. — 380 с.
6. Латинско-русский словарь / [текст]. — М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1952. — 764 с.
7. *Любашиц В.Я.* Взаимодействие общества и государства: проблемы истории и теории / В.Я. Любашиц [текст] // Ученые записки. Сб. научн. тр. юрид. ф-та РГУ. — Р-н-Д: Изд. дом “Проф-Пресс”, 2002. — Вип. 4. — С. 23–55.
8. *Музыченко П.П.* История государства и права Украины / П.П. Музыченко [текст]. — К.: Знання, 2006. — 570 с.
9. *Аверьянова Т.В.* Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т.В. Аверьянова [текст]. — М.: Норма, 2007. — 480 с.
10. *Клименко Н.І.* Судова експертологія: Курс лекцій / Н.І. Клименко [текст]— К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. — 528 с.
11. *Лекторский В.А.* Эпистемология классическая и неклассическая / В.А. Лекторский [текст]. — М.: Эдиториал УРСС, 2001. — 256 с.
12. *Новиков А.М., Новиков Д.А.* Методология / А.М. Новиков, Д.А. Новиков [текст]. — М.: СИНТЕГ. — 668 с.
13. *Берзин В.Ф.* Логические аспекты отражения результатов исследования в заключении криминалистических экспертиз / В.Ф. Берзин [текст] // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: “Вища школа”, 1977. — Вип. 15. — С. 51–55.

14. *Грановский Г.Л.* Эвристические начала в деятельности эксперта / Г.Л. Грановский [текст] // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: Вища школа, 1973. — Вып. 10. — С. 165–171.
15. *Винберг А.И., Малаховская Н.Т.* К вопросу о внутреннем судебском убеждении и убежденности судебного эксперта / А.И. Винберг, Н.Т. Малаховская [текст] // Вопросы судебной экспертизы. — Баку, 1982. — Вып. 23. — С. 29–40.
16. *Меленевская З.С.* Опыт экспериментального изучения внушаемости и конформности в деятельности группы экспертов / З.С. Меленевская [текст] // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: Вища школа, 1977. — Вып. 14. — С. 83–87.
17. *Надгорный Г.М.* Экспертная инициатива: дискуссионные вопросы / Г.М. Надгорный [текст] // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: Вища школа, 1988. — Вып. 36. — С.22–27.

Резюме

Рассмотрен ряд понятий относительно структуры и развития теории судебной экспертизы. Выделены общая теория судебной экспертизы и частная, а именно экспертология. Приведена характеристика основ теории судебной экспертизы: методологического, процессуального и социально-институционального. Исследовано влияние парадигм научного знания на развитие судебной экспертизы и ее общей и частной теорий. Описаны два существенных противоречия: парадигмальное и регулятивное.

Summary

A number of concepts about the structure and development of the theory of the forensic expertise. Highlighted the general theory of forensic and private, namely expertology. The characteristic of the basic theory of forensic expertise: methodological, procedural, social and institutional. The influence of the paradigms of scientific knowledge on the development of forensic expertise and its general and special theories. Describes two major conflicts: paradigmatic and regulatory.

Ю.А. Чаплинская, канд. юрид. наук, доцент кафедры

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення злочинної події, осіб, винних у вчиненні правопорушення. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, умінь та навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності. Втім, для вирішення вказаних завдань недостатньо наявності лише юридичних знань, оскільки на сьогодні не можливо уявити сучасне досудове розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та